

โครงการวิจัยและพัฒนา

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

133

โครงการวิจัยและพัฒนา

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรเป็นหน่วยงานของรัฐในกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวบรวมความรู้ด้านมานุษยวิทยา สนับสนุนงานวิจัยและเผยแพร่ เพื่อให้สังคมไทยตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ยอมรับศักดิ์ศรีเพื่อนมนุษย์ที่มีความแตกต่าง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นโครงการหนึ่งของศูนย์ฯ ที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2546 เพื่อสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย มีความเข้มแข็งทางวิชาการ และนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วม ในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ รักษามรดกวัฒนธรรม และเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตของท้องถิ่นให้กว้างขวางออกไป ทำให้สังคมไทยมีความมั่นคงทางความรู้ และงดงามด้วยความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม

การดำเนินงานของโครงการระยะที่ 1 (2546 - 2547) มุ่งไปที่การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นและสร้างเครือข่าย ส่วนในระยะที่ 2 (2548 - ปัจจุบัน) ประกอบด้วยการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งในปี 2551 มีกว่า 1,000 รายการ การร่วมงานกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การเผยแพร่ความรู้ เชื่อมโยงชาวพิพิธภัณฑ์ด้วยการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสนับสนุนการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์

อภิวันทนาการจาก

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

๕๐ ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 1๐17๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๘๘๐ ๙๔๒๙ โทรสาร ๐ ๒๘๘๐ ๙๓๓๒

1

โครงการระยะที่ 1 2546 – 2547

รู้จักชุมชน

ชาวพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เริ่มในปี 2546 ด้วยการทำความเข้าใจจักพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กซึ่งในที่นี้เรียกรวมๆ ว่า “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” มีความหลากหลาย และกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

เราใช้เวลากว่าหนึ่งปีในการจัดประชุมในภูมิภาคต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจถึงความเป็นมา สภาพการดำเนินงาน ปัญหา ความต้องการ ศักยภาพ และข้อจำกัดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย การประชุมดังกล่าวเป็นทั้งการสร้างเครือข่ายและมองหาแนวทางความร่วมมือในอนาคต

เวทีภาคกลาง - ตะวันตก:**26-27 กรกฎาคม 2546 ที่นครปฐม**

เราพบว่ามียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับชีวิตชาวนาหลายแห่ง เช่น พืชไร่พันธุ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม พืชไร่พันธุ์วิถีชีวิตชาวลุ่มน้ำนครชัยศรี จ.นครปฐม ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าในภาคกลางมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรไปเป็นวิถีชีวิตเมืองหรืออุตสาหกรรมสูงมาก

นอกจากนี้ภาคกลาง-ตะวันตกยังมีพืชไร่พันธุ์ท้องถิ่นรุ่นบุกเบิกที่ดำเนินการโดยชุมชนร่วมกับมหาวิทยาลัยศิลปากร เช่น พืชไร่พันธุ์พื้นบ้านวัดม่วง จ.ราชบุรี พืชไร่พันธุ์จินเสนา จ.นครสวรรค์ พืชไร่พันธุ์บ้านเขายี่สาร จ.สมุทรสงคราม

เวทีภาคตะวันออก:**6-7 กันยายน 2546 ที่ระยอง**

จังหวัดระยองมีพืชไร่พันธุ์หนึ่งใหญ่วัดบ้านคอนที่มีต้นหนึ่งเก่าแก่ อายุกว่า 100 ปี ในระยะต่อมาเราทำงานวิจัยและพัฒนา ร่วมกับพืชไร่พันธุ์ดังกล่าว

ในภูมิภาคนี้ ยังมีพืชไร่พันธุ์วัดเขาระโคน ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ที่สำคัญ และพืชไร่พันธุ์ชาติพันธุ์ที่น่าสนใจอีกหลายแห่ง อาทิ พืชไร่พันธุ์ไทยพวนวัดฝั่งคลอง จ.นครนายก ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ จ.ฉันทบุรี

เวทีภาคเหนือ:**14-15 ตุลาคม 2546 ที่ลำปาง**

ภาคเหนือมีพืชไร่พันธุ์วัดหลายแห่งที่น่าสนใจ เช่น พืชไร่พันธุ์วัดไหลหิน จ.ลำปาง พืชไร่พันธุ์ท้องถิ่นวัดศรีสุทธาวาส จ.เชียงราย และพบว่าหลายชุมชนยังมีระบบศรัทธาวัดที่ทำให้ชุมชนมีความใกล้ชิดกับวัด มีภาษาและประเพณีท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ยาวนาน และยังคงเป็นเรื่องราวในความทรงจำของชาวบ้าน

พืชไร่พันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อีกหลายแห่งในภาคเหนือมีความน่าสนใจไม่น้อย เช่น พืชไร่พันธุ์ชาวเขาชุมชนจะแล จ.เชียงราย พืชไร่พันธุ์มูเซอคำ จ.ตาก พืชไร่พันธุ์ชาวเขา จ.เชียงใหม่

เวทีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ:**27-28 ธันวาคม 2546 ที่มหาสารคาม**

พืชไร่พันธุ์พระป่าปรากฏเป็นจำนวนมากในภาคอีสาน เนื่องจากมีประเพณีการสร้างวัดป่ามากกว่าภูมิภาคอื่น เช่น เจดีย์พืชไร่พันธุ์พระอาจารย์เสาร์ กนดสีโล จ.อุบลราชธานี พืชไร่พันธุ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะเถระ พืชไร่พันธุ์พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร จ.สกลนคร

ในภาคอีสาน ยังมีพืชไร่พันธุ์แหล่งโบราณคดีหลายแห่ง อาทิ พืชไร่พันธุ์แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง จ.อุบลราชธานี พืชไร่พันธุ์ก่อนประวัติศาสตร์บ้านบึงสา จ.สกลนคร และยังมียุทธศาสตร์พื้นบ้านที่น่าสนใจ เช่น บ้านเกวียนมุก จ.มุกดาหาร พืชไร่พันธุ์ชุมชนบ้านปะอาว จ.อุบลราชธานี

เวทีภาคใต้:**7-8 กุมภาพันธ์ 2547 ที่นครศรีธรรมราช**

พืชไร่พันธุ์ในภาคใต้หลายแห่งแสดงอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างน่าสนใจ เช่น พืชไร่พันธุ์บ้านหนังตะลุง สุชาติ ทรัพย์สิน จ.นครศรีธรรมราช พืชไร่พันธุ์ปลาหิน จ.สุราษฎร์ธานี พืชไร่พันธุ์พื้นบ้านเมืองไชยา วัดเวียง จ.สุราษฎร์ธานี พืชไร่พันธุ์มรดกพื้นบ้านนาหมื่นศรี จ.ตรัง พืชไร่พันธุ์เหมืองแร่ จ.ภูเก็ต ศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมด จ.พัทลุง พืชไร่พันธุ์พื้นบ้านละงู จ.สตูล

นอกจากนี้ยังมีพืชไร่พันธุ์ด้านโบราณคดีและพืชไร่พันธุ์ที่จัดแสดงโบราณวัตถุจากท้องทะเล อาทิ พืชไร่พันธุ์วัดคลองท่อม จ.กระบี่ พืชไร่พันธุ์หาดทรายแก้ว จ.นครศรีธรรมราช

“เราคิดที่จะทำพิพิธภัณฑ์เพราะเห็นว่า บ้านไหนเมืองไหนก็มีพิพิธภัณฑ์เอาตมาเคยไปจำพรรษาที่เยอรมันเห็นทุกเมืองมีพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะที่แฟรงค์เฟิร์ต ซดท์ทการ์ท แต่พอกลับมาดูที่บ้านเรา มันเหมือนทิ้งไปเลย ไม่มีการทำงานเชิงรุก เป็นการเผ่าของเก่าอย่างเดียว... เด็กรุ่นใหม่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาว่า คนรุ่นก่อนเขานำพาบ้านเมืองมาอย่างไร อยากให้เด็กๆ ได้มาศึกษาเรียนรู้ ได้เห็น ได้สัมผัส

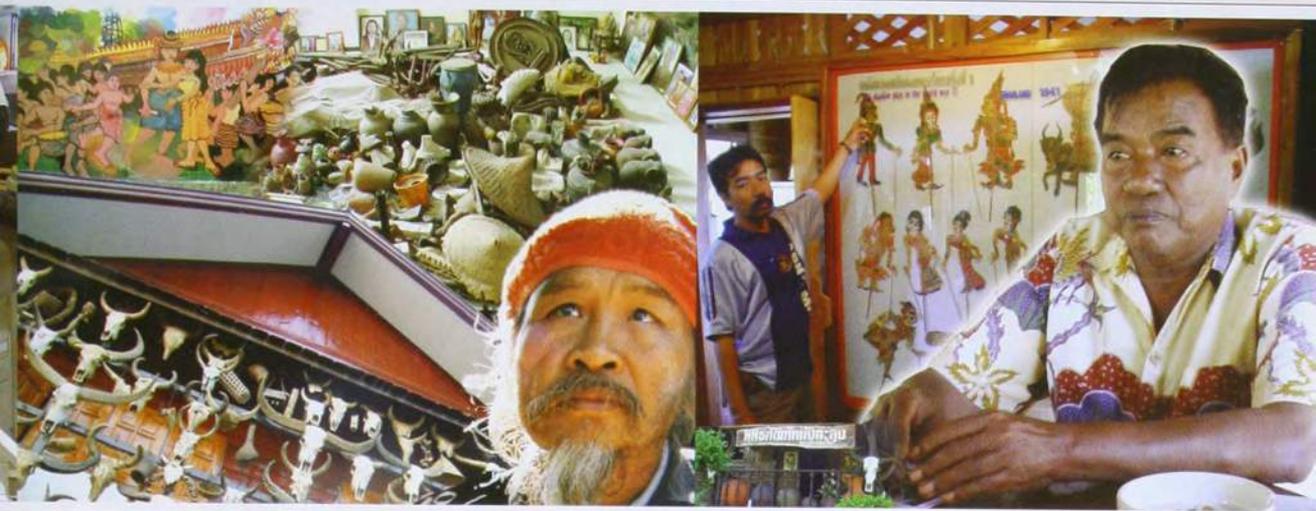
พระอาจารย์บุญญรัตน์ ปัญญาวุฒโท
วัดพระยีน จ.ลำพูน

“ผมทำพิพิธภัณฑ์... เริ่มแรกต้องการให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นมา ก็เลยมองหาสิ่งที่เขาหวงแหน มีความภาคภูมิใจชุมชนขึ้นมา... ก็เลยยก “วิถีชีวิตชาวมอญ และ “เครื่องปั้นดินเผา” ขึ้นมา ตอนแรกๆ ของอะไรก็เราก็เก็บหมดต่อมาก็ได้ข้อคิดตามตัวเองว่า “เอกลักษณ์ของตัวเองคืออะไร” ก็เลยให้ที่วัดเป็นที่เก็บของของวัด และราชวงศ์ ส่วนที่บ้านผม เก็บของเกี่ยวกับชุมชน เก็บเครื่องปั้นดินเผา และเอกสารข่าวของที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ

เรื่องที่เรากำลังวิตก คือเรื่องที่เป็นนามธรรมอย่างเพลงพื้นบ้าน วรรณกรรมที่เราไม่สามารถจับมยัดใส่ตู้ไว้ได้ หรือถ้าสืบทอดก็อาจจะไม่ลึก เพราะภาษาอาจไม่ลึกพอ”

พิศาล บุญผูก
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวมอญเกาะเกร็ด จ.นนทบุรี

เสียงของพิพิธภัณฑ์

“พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเทียนเปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อ 14 มีนาคม 2541 พ่อภูมิใจมาก แม้เราจะเป็นเพียงบ้านหลังเก่า ของสะสมกองไม่มีระเบียบ ผุ่นเกราะเกร็ง แต่เราก็มีชื่อเสียงปรากฏในแผนที่ประเทศไทยตั้งแต่ปี 2536 พ่อมีรอยยิ้มทุกครั้งที่มีคนขอเข้าชม...

พ่อฝันถึงพิพิธภัณฑ์ที่สมบูรณ์แบบ คาดหวังถึงเงินบำเหน็จในชั่วชีวิตราชการ จะทุ่มสุดแรงเพื่อพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเทียน อันเป็นชีวิตของพ่อ”

สันติภาพ คำสะอาด

พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเทียน จ.มหาสารคาม

“พูดถึง “พิพิธภัณฑ์” ผมไม่รู้จัก ไม่เข้าใจเลยว่า พิพิธภัณฑ์คืออะไร ผมเก็บของเก่าเพื่อเป็นประโยชน์แก่ตัวผมเอง... และที่ผมชอบมากคือเครื่องมือเหล็ก มีดจ๊กตอก ไปเห็นที่โหนดสอยหรือชอบก็ซื้อมา...

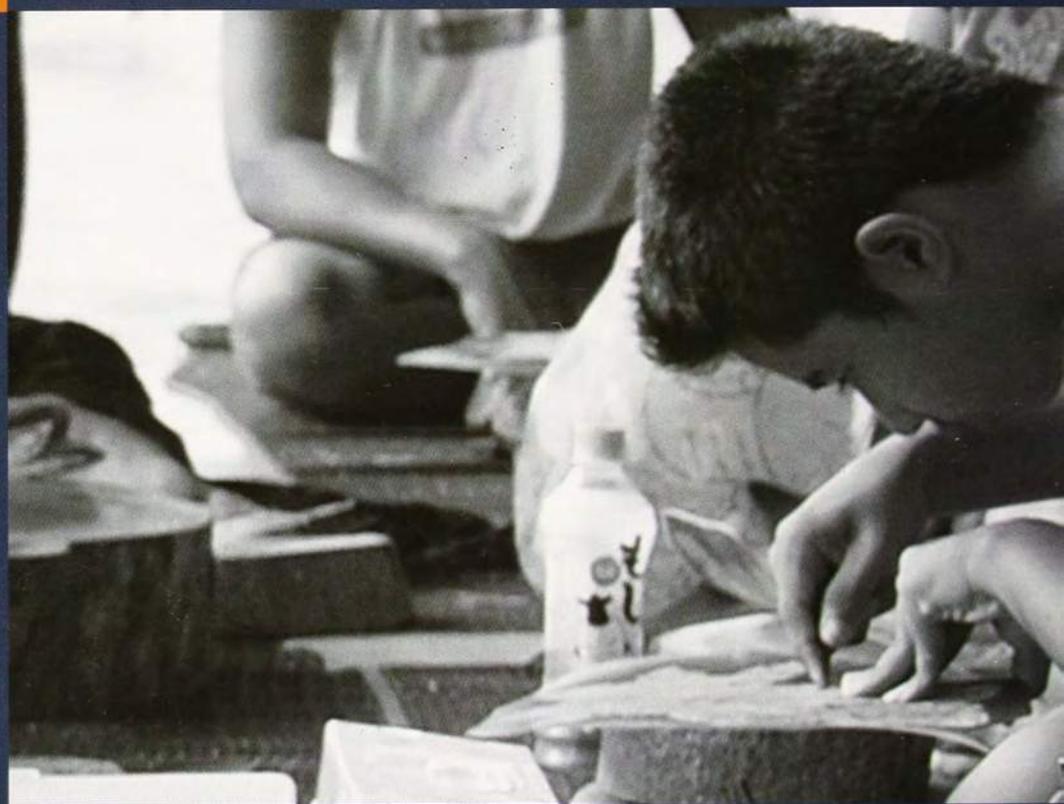
จนได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัวฯ... ท่านตรัสว่า ชอบใจนะที่รักษาของเก่าไว้ให้และอย่าหวังวิชาขอให้ถ่ายทอดให้ลูกหลานก็เลยตัดสินใจสร้างพิพิธภัณฑ์”

สุชาติ ทรัพย์สิน

พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน

จ.นครศรีธรรมราช

2

โครงการระยะที่ 2 2548 - ปัจจุบัน

จัดทำ

คลังข้อมูล

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

10

ในปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีคลังข้อมูลด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่รวบรวมไว้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นงานที่สำคัญด้านหนึ่งคือ การสร้างคลังข้อมูลพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้บริการแก่นักวิจัยและบุคคลทั่วไปโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

จากการสำรวจเอกสารและข้อมูลจากการจัดประชุม เราพบว่า ในประเทศไทยมีพิพิธภัณฑ์มากกว่า 1,052 แห่ง (ตัวเลขในปี 2551) ในจำนวนนี้มีพิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการโดยวัดเป็นจำนวน 314 แห่ง โดยเอกชน 173 แห่ง โดยสถานศึกษา 261 แห่ง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 71 แห่ง

ในปี 2546 - 2551 เราเดินทางสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั่วทุกภาคของประเทศไทยรวม 312 แห่ง การสำรวจช่วยให้เราเข้าใจและมองเห็นทั้งภาพรวมของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยและภาพย่อยของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งที่มีเรื่องราวและบุคลิกลักษณะที่โดดเด่นไปคนละแบบ

พิพิธภัณฑ์กำลังเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ เรายังคงเดินทางสำรวจต่อไป

ฐานข้อมูล

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นประเทศไทย ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ทั่วประเทศไทย พร้อมทั้งข่าวสาร ความเคลื่อนไหวในวงการพิพิธภัณฑ์ บทความทางวิชาการ โดยให้บริการทางอินเทอร์เน็ต (www.sac.or.th) ข้อมูลพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งประกอบด้วยที่ตั้ง ข้อมูลสำหรับการเข้าชม ประวัติความเป็นมา เนื้อหาของสิ่งของที่จัดแสดง เรื่องราวท้องถิ่นที่น่าสนใจ ภาพถ่ายภายในพิพิธภัณฑ์ และวัตถุชิ้นสำคัญ ผู้ใช้บริการหรือเจ้าของพิพิธภัณฑ์สามารถแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อมูลได้บนกระดานสนทนา

เราติดตามความเคลื่อนไหวในสังคมพิพิธภัณฑ์และปรับปรุงฐานข้อมูลให้ทันสมัยอย่างสม่ำเสมอ

www.sac.or.th/mu

13

useumdatabase

นข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

Local Museum Database

ร่วมงาน

กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

“เราพัฒนา
งานพิพิธภัณฑ์
บนพื้นฐาน
ความเป็นจริง
ของบ้านเรา”

เราอยากเห็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีอยู่มากมายในประเทศไทยมีความเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง

เราอยากเห็นพิพิธภัณฑ์มิใช่เป็นเพียงห้องเก็บของที่ไร้ชีวิต แต่สามารถเป็นห้องแสดงเรื่องราวที่มีชีวิต

เป้าหมายของการทำงานร่วมกับชุมชน คือ

👉 สิ่งของจะเล่าเรื่องชีวิต ทั้งทางด้านการทำมาหากิน วิถีชีวิต ประสบการณ์ ปัญหาของชุมชน และการเปลี่ยนแปลง

👉 พิพิธภัณฑ์จะพัฒนาเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ และประสบการณ์ของผู้คนในชุมชน เพื่อถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป

👉 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะบอกเล่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศไทย

👉 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะเป็นทางเลือกในการใช้เวลาว่างของครอบครัว งานพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่มีตำราสำเร็จรูป เพราะพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งเกิดขึ้นมาในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน

เราแลกเปลี่ยนและแบ่งปันประสบการณ์ ความรู้ และแนวคิดในงานพิพิธภัณฑ์กับชาวบ้านและนักวิชาการจากหลายสาขาวิชา

ในปี 2548 เราเริ่มทำงานร่วมกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3 แห่ง อย่างใกล้ชิด คือ พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดท่าพูด จังหวัดนครปฐม และพิพิธภัณฑ์วัดไหล่หิน จังหวัดลำปาง

พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอ

จังหวัดระยอง

... เรารู้สึกได้ถึงความตั้งใจของคนกลุ่มหนึ่งที่จะรักษามรดกนี้ไว้...

คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนเป็นหนึ่งในสามของคณะที่มีคลังสะสมหนังใหญ่ และยังคงมีการแสดงหนังใหญ่อยู่ในปัจจุบัน

ความโดดเด่นของพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ได้แก่ ตัวหนังเก่าที่มีอายุกว่า 100 ปี และยังคงสืบทอดการเจ็ดหนังมาหลายชั่วอายุคน

ด้วยตระหนักถึงความพยายามของคนกลุ่มเล็กๆ ที่จะสืบสานวัฒนธรรมนี้ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรจึงได้ร่วมกับพิพิธภัณฑสถานหนังใหญ่วัดบ้านดอนอนุรักษ์มรดกหนังใหญ่ให้ดำรงอยู่ต่อไป

ทำทะเบียนหนังใหญ่

สำรวจสภาพ จำนวนและบันทึกรายละเอียดของตัวหนัง

อนุรักษ์ลวดลายด้วยการลอกถ่าย

อนุรักษ์ลวดลายจิตรกรรมฝีมือช่างชั้นครูด้วยการลอกถ่ายลงบนกระดาษไข โดยความร่วมมือของนักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

อบรมแกะหนังใหญ่

ให้ความรู้แก่เยาวชนและชุมชนเรื่องกระบวนการทำหนังใหญ่ ทั้งการฟอกหนัง การแกะหนังและการลงสี โดยพี่น้องครูหนังวาทีและเสนีย์ ทรัพย์สิน สายเลือดนายหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน จากนครศรีธรรมราช

จัดพิมพ์หนังสือ “หนังใหญ่วัดบ้านดอน”

ประกอบด้วยข้อมูลต่างๆ และภาพตัวหนังใหญ่ที่มีอายุไม่ต่ำกว่ากึ่งศตวรรษ และมีสภาพที่ทรุดโทรมไปไม่น้อย หนังสือหนังใหญ่วัดบ้านดอนนับเป็นการช่วยรักษาข้อมูลของการแสดงประเภทนี้ไว้เป็นหลักฐาน สำหรับการเรียนรู้และศึกษาเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดท่าพูน จังหวัดนครปฐม

18

...เราเรียนรู้ด้วยกันระหว่างการทำงาน...

วัดท่าพูดเป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี พิพิธภัณฑวัดท่าพูดเกิดขึ้นจากแรงศรัทธาที่มีต่อท่านพระครูพิศาลสาธุวัฒน์ อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าพูด หลังจากที่ท่านมรณภาพเมื่อ พ.ศ. 2540 คณะกรรมการวัด ชาวบ้าน และลูกศิษย์ของท่านรวบรวมวัตถุสิ่งของที่ท่านสะสมพร้อมด้วยโบราณวัตถุของวัดและสิ่งของที่มีผู้บริจาคให้จัดตั้งขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ

ตลอดระยะเวลากว่า 3 ปีที่เราได้ทำกิจกรรมร่วมกับเยาวชน และคนในชุมชนอย่างใกล้ชิด เกิดเป็นความไว้วางใจและผูกพัน ทุกสิ่งที่เราทำคือบทเรียนการพัฒนางานพิพิธภัณฑที่เราเรียนรู้ไปด้วยกัน

เรียนรู้จากการดูงาน

การดูงานแหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ทำให้เห็นว่าการบริหารจัดการเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้พิพิธภัณฑอยู่ได้อย่างยั่งยืน

พิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี จังหวัดพิษณุโลก เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า เราจะสร้างสรรค์พิพิธภัณฑให้สนุกสนานด้วยการเล่าเรื่องได้อย่างมีชีวิตชีวา

พิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นตัวอย่างของพิพิธภัณฑที่อยู่ในชุมชน และชุมชนก็เป็นเจ้าของและดำเนินการ

เรียนรู้จากการลงมือทำ

การทำทะเบียนโดยบันทึกเรื่องราวที่เล่าเกี่ยวกับสิ่งของเป็นการเชื่อมโยงสิ่งของกับคนเข้าไว้ด้วยกัน และยังมี การจัดเก็บวัตถุพิพิธภัณฑอย่างเป็นระบบด้วยคลังวัตถุ

การจัดให้คุณลุงคุณป้าและเด็กๆ ได้มาคุยกัน เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

นิทรรศการเคลื่อนที่และหมุนเวียนช่วยเผยแพร่เรื่องราวของท้องถิ่น “เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก” “เรื่องเล่าเตาไฟ” และ “ตะเกียง” ได้อวดโฉมในงานสำคัญๆ เช่น งานทำบุญประจำปีวัดท่าพูด งานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ และงานลานวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑหุ่นขี้ผึ้งไทย

การปรับปรุงนิทรรศการในอาคารหอไตร เพื่อเล่าเรื่องราวของวัดท่าพูด ประวัติชุมชน และพระรัตนตรัยในแบบฉบับการตีความของชาวท่าพูด ป้ายนิทรรศการ เรื่องตะเกียงบอกเล่าชีวิตของวัตถุในอาคารหลังที่สอง และการสร้างสรรค์ป้ายอธิบายที่เรียบง่ายด้วยภาพบอกเล่าวิธีการทำนาในอาคารหลังที่สาม

พิพิธภัณฑ์วัดเสลารัตนปัทมา (วัดใหญ่หินแก้วช้างยืน จังหวัดลำปาง

20

... เรานับสนุน “คนใน” ให้เข้มแข็งและมีศักยภาพมากขึ้น ...

วัดเสลารัตนปัทมดาราม (วัดไหลหินแก้วข้างยี่น) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดไหลหิน” เป็นวัดเก่าแก่ มีโบราณสถานอายุหลายร้อยปี วิหารและซุ้มประตูโขง ที่ชาวบ้านกล่าวกันว่าสร้างขึ้นจากครีธาเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง เพื่อถวายแด่ครูบามหาปา เกสรปัญญา พระภิกษุผู้เป็นที่เคารพศรัทธาของคนไหลหิน

วิหารและซุ้มโขงเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความงดงามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เป็นฝีมือช่างไทยใหญ่ มีลวดลายปูนปั้นเป็นรูปสัตว์หิมพานต์ แสดงออกถึงครีธาในพระพุทธศาสนาและจักรวาลวิทยาของชาวบ้าน

คณะครีธาวัดและชาวบ้านไหลหินมีความตั้งใจให้พิพิธภัณฑวัดไหลหิน เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ชีวิตและถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมของคนไหลหิน พิพิธภัณฑร่วมกับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรดำเนินกิจกรรมหลายลักษณะ เพื่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ

ศึกษาดูงาน

การไปดูงานพิพิธภัณฑตามทีต่างๆ ทำให้ชาวบ้านไหลหินเกิดความคิดใหม่ๆ ในการปรับปรุงการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ

หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ พิพิธภัณฑท้องถิ่นเชียงใหม่ และพิพิธภัณฑครูบาศรีวิชัย จ.ลำพูน

พิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี จ.พิษณุโลก และพิพิธภัณฑบ้านโป่งมะนาว จ.ลพบุรี

พิพิธภัณฑโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา จ.ลำปาง

นิทรรศการภาพถ่าย และเวทีเสวนา

การเตรียมการจัดนิทรรศการ “ไหลหินในอดีต” ขวนให้ใครหลายคนกลับบ้านไปค้นภาพถ่ายเก่ามาจัดแสดงและมอบให้พิพิธภัณฑ และวงสนทนาเล่าเรื่องราวจากภาพที่สร้างความรู้สึกร่วมของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

นิทรรศการ “เรื่องเล่าจากหนังสือเดินทาง” ไม่ใช่เพียงนิทรรศการเล็กๆ ที่พูดถึงคนไปนอกได้อย่างมีชีวิตชีวา แต่นิทรรศการกลายเป็นสื่อเชื่อมโยงประสบการณ์ของคนกับคนในชุมชนเดียวกัน

วัตถุเก่าเล่าเรื่อง

“วี” หรือ ตาลปัตร เป็นตัวอย่างหนึ่งของวัตถุทีปัจจุบันไม่ได้ใช้แล้ว ทว่าในอดีตเคยมีบทบาทสำคัญมากใน “พิธีสวดเบิก” ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีความสำคัญของคนไหลหิน

กิจกรรม “วาดๆ เขียนๆ เรียนในพิพิธภัณฑ”

สอนเด็กๆ ให้เรียนรู้พื้นฐานของศิลปะและการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ

เพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมและใกล้ชิดคุ้นเคยกับงานพิพิธภัณฑท้องถิ่นมากขึ้น

โครงการเรียนรู้บ้านเราจากเรื่องเล่า

สนับสนุนให้เด็กๆ บ้านไหลหินเก็บข้อมูลเรื่องเล่า คำสอน ภาษิต นิทาน ตำนาน ความเชื่อ และการละเล่นต่างๆ โดยให้เด็กๆ เป็นคนไปซักถามและจดบันทึกคำบอกเล่าของพ่อหลวงแม่หลวงที่บ้านและในหมู่บ้าน

“ข่าวสารพิพิธภัณฑวัดไหลหิน”

คือจดหมายข่าวที่บอกเล่าความเคลื่อนไหวและกิจกรรมต่างๆ ของวัดไหลหิน “ข่าวสารพิพิธภัณฑวัดไหลหิน” จัดเป็นช่องทางสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑกับคนในชุมชน

นิทรรศการชุดใหม่

บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตท้องถิ่น เช่นการตั้งเรือนอาหารการกิน เหมืองฝาย และการทำนา กระบวนการทำนิทรรศการเป็นความร่วมมือกันระหว่างชาวชุมชนและศูนย์ฯ ค้นคว้าเนื้อเรื่อง ออกแบบ คิดค้นการจัดแสดงด้วยเทคโนโลยีพื้นบ้าน

เผยแพร่ความรู้

เชื่อมโยงผู้คน

และสร้างเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

เราแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ทั้งจาก
“ความเหมือน”
และ
“ความต่าง”

งานพิพิธภัณฑ์เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง
ล้วนสั่งสมประสบการณ์-เผชิญอุปสรรค และแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน

การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เปิดโอกาสให้ “คนพิพิธภัณฑ์”
ได้พูดคุย สร้างความสัมพันธ์ และเรียนรู้ความเป็นไปของโลกพิพิธภัณฑ์
ทั้งในบ้านเราและในต่างแดน

เราสร้างเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จัดอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการ
เพื่อสร้างเครือข่ายและเผยแพร่ความรู้และปฏิบัติการพื้นฐานในการทำงาน
พิพิธภัณฑ์

จัดประชุม

สัมมนา ปาฐกถา อบรมเชิงปฏิบัติการ

6 กันยายน 2547

ปาฐกถาเรื่อง เรียนรู้จากสถาบันสมิธโซเนียน: บทเรียน (ที่ดีและไม่ดี) จากพิพิธภัณฑ์แห่งชาติสหรัฐอเมริกา

โดย ดร. แฟรงค์ โพรแซน นักวิชาการศูนย์ชีวิตชาวบ้านและมรดกวัฒนธรรม สถาบันสมิธโซเนียน สหรัฐอเมริกา

ดร.โพรแซน ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของการทำงานพิพิธภัณฑ์และการสร้างเครือข่ายกับพิพิธภัณฑ์เล็กๆ ในสหรัฐอเมริกา ที่สถาบันสมิธโซเนียนได้ส่งมอบประสบการณ์มาเป็นเวลานาน

28-29 กันยายน 2548

การประชุมนานาชาติ เรื่อง พิพิธภัณฑ์กับชุมชน: มุมมองเปรียบเทียบข้ามพรมแดนวัฒนธรรม

เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับบทบาทของพิพิธภัณฑ์กับชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำงานพิพิธภัณฑ์ และบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ที่มีต่อชุมชน โดยมีผู้เสนอบทความจากหลายประเทศ อาทิ Prof. Nguyen Van Huy พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาเวียดนาม Dr. Richard Kurin สถาบันสมิธโซเนียน สหรัฐอเมริกา Dr. Clare Harris มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด ประเทศอังกฤษ

3-5 พฤศจิกายน 2551

ฟังเรื่องเล่าฟื้นความหลัง สร้างพลังท้องถิ่น

เทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

๓-๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ / ๙.๐๐-๑๗.๐๐ น.

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์
จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกว่า ๔๐ แห่งทั่วประเทศ
บูรณาการความรู้จากผู้คน ช่างของ และงานแสดง
นำมาอวด ชวนมาชม และสนทนาอย่างรื่นรมย์

เทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

คือเวทีของการพบปะของคนพิพิธภัณฑ์ระดับประเทศ เราเชิญให้คุณดูแล
พิพิธภัณฑ์มาบอก มาเล่า มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์งานพิพิธภัณฑ์ เทศกาลยังเป็น
โอกาสอันดีที่สาธารณชนผู้สนใจงานวัฒนธรรมจะได้รู้จักพิพิธภัณฑ์จากทั่วฟ้าเมืองไทย
และเรียนรู้เรื่องราวของวิถีความเป็นอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ จากเจ้าของวัฒนธรรม

ถ่ายทอดประสบการณ์สู่เวที
เครือข่ายในภูมิภาค

4-6 ตุลาคม 2547

การอบรมเรื่อง **ความรู้เกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและการพัฒนา**
เป็นการอบรมนักวิจัยภาคสนามที่จะไปร่วมทำงานกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และผู้สนใจ
มาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้พื้นฐานและประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

ครั้งที่ 1 ภาคกลาง-ตะวันตก และภาคตะวันออก วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม

หนึ่งในกิจกรรมคือ การเรียนรู้วิธีการรักษาวัตถุเบื้องต้นด้วย
การประยุกต์ใช้วัสดุมาสร้างเป็นอุปกรณ์อนุรักษ์วัตถุ

25-27 พฤศจิกายน 2548

ครั้งที่ 2 ภาคเหนือ

วัดไหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง

เพื่อนชาวพิพิธภัณฑ์ได้ทดลองหาเรื่องเล่าจาก
สิ่งของในพิพิธภัณฑ์ และจัดแสดงเรื่องราวนั้นเพื่อให้เห็น
ชีวิตของวัตถุ

3-5 กุมภาพันธ์ 2549

ครั้งที่ 3 ภาคใต้

จังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดกระบี่

พลพรรคคนพิพิธภัณฑ์ร่วมใจบริจาคเงินช่วยเหลือ
พิพิธภัณฑ์ปลาหิน จ.สุราษฎร์ธานี ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วม
ปฏิบัติการ ทดลอง จัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ ทั้งเขียนคำอธิบาย
จัดวางวัตถุ และส่องไฟให้วัตถุโดดเด่น

14-17 สิงหาคม 2550

ครั้งที่ 4 ภาคอีสาน

11 - 12 กันยายน 2551 จังหวัดขอนแก่น

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะเข้มแข็งได้คือ การส่งเสริมให้
พิพิธภัณฑ์ในภูมิภาคได้รู้จัก และสนับสนุนการทำงานซึ่งกัน
และกัน เราจึงได้ตั้งชื่องานประชุมครั้งนี้ว่า “เครือข่ายอีสาน
เพื่องานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น”

11-12 กันยายน 2551

ผลิตสื่อสิ่งพิมพ์

พิพิธภัณฑ์ภาคสนาม ประสบการณ์จากคนลงทำ
ถ่ายทอดประสบการณ์ การทำงานพัฒนาพิพิธภัณฑ์ร่วมกับพิพิธภัณฑ์สามแห่ง
เนื้อหาแบ่งเป็น 3 ภาค หาคันมาร่วม หาเรื่องมาเล่า เอาใจใส่ชาวของ
พิพิธภัณฑ์บันทึกร่วมสมัยจากพิพิธภัณฑ์วิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์
เล่าเรื่องคน ชุมชน ข้าวของและชีวิตในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ผ่านมุมมองของ
ทีมงาน โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
พิพิธภัณฑ์ Unlimited
บันทึกความทรงจำบนเส้นทางการสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย
เรือนสี่รุ้ง
“พูดคุย” เรื่องราวของชุมชนบ้านท่าพูด วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คน
ผ่านสายตาของเด็กน้อย และประสบการณ์ของเธอกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

จุดสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑ์ ก้าวไปด้วยกัน

ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2548 โครงการฯ จัดส่งให้กับเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ทั่วประเทศ นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป ภายในมีเนื้อหาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในแง่มุมต่าง ๆ อาทิ แนะนำพิพิธภัณฑ์ที่น่าสนใจ เกร็ดความรู้เกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ บทความทางวิชาการ ข่าวสารพิพิธภัณฑ์ แนะนำหนังสือพิพิธภัณฑ์

นิทรรศการ

นิทรรศการจะจัดขึ้นในวาระพิเศษต่างๆ เช่น ปาฐกถา การประชุมทางวิชาการ และงานเทศกาล เพื่อเผยแพร่ผลงานและข้อค้นพบจากโครงการวิจัยและพัฒนา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ทำไม... 1

คู่มือเกี่ยวกับท้องถิ่น

คู่มือฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

- วัตถุประสงค์ของคู่มือ
- วัตถุประสงค์ของคู่มือ
- วัตถุประสงค์ของคู่มือ
- วัตถุประสงค์ของคู่มือ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

3

สืบเสาะ : ส่อง

กิจกรรมสืบเสาะ

กิจกรรมสืบเสาะ คือ กิจกรรมที่ผู้ชมได้ใช้ประสาทสัมผัสในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุโบราณ

วัตถุประสงค์

- เพื่อส่งเสริมให้ผู้ชมได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุโบราณ
- เพื่อส่งเสริมให้ผู้ชมได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุโบราณ
- เพื่อส่งเสริมให้ผู้ชมได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุโบราณ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

4

ความหลากหลาย

ชุมชนเมือง

พิพิธภัณฑ์ในเขตเมือง

พิพิธภัณฑ์ในเขตเมือง คือ พิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง

วัตถุประสงค์

- เพื่อส่งเสริมให้ผู้ชมได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุโบราณ
- เพื่อส่งเสริมให้ผู้ชมได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุโบราณ
- เพื่อส่งเสริมให้ผู้ชมได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุโบราณ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

กองทุน

วิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ช่วงเวลาเกือบสามปีที่ผ่านมานี้ นักวิจัยทุกคนได้เป็นทั้งผู้เรียนรู้และผู้ถ่ายทอด ในเวลาเดียวกัน เราได้รู้จักพิพิธภัณฑ์แนวต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายและรวดเร็ว ได้เห็นทั้งของทั้งดงาม น่าตื่นเต้น และของธรรมดาๆ ที่เคยมีความหมายในชุมชน เราเริ่มมองเห็นชีวิตคนทั้งความทุกข์ความสุขที่อยู่เบื้องหลังวัตถุสิ่งของ

เราตระหนักถึงความซับซ้อนของชีวิตผู้คนที่ดำเนินไปรอบๆ พิพิธภัณฑ์ได้สัมผัสกับความปรารถนาของคนดูแลพิพิธภัณฑ์ ผู้เฒ่าผู้แก่และเด็กๆ ที่อยากเห็นพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งที่ มีชีวิตชีวา ที่สำคัญที่สุดเราได้รับรู้ถึงพลังของชุมชนชาวพิพิธภัณฑ์ที่จะรักษามรดก วัฒนธรรม และมุ่งมั่นที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนางานต่อไป

คนที่ทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านมักจะมีความรู้สึกว่าตนเองทำงานอย่างโดดเดี่ยว ไม่มีผู้ให้ความสนใจหรือสนับสนุนโครงการของศูนย์ฯ เป็นเพียงโครงการเล็กๆ ท่ามกลางงาน พิพิธภัณฑ์จำนวนมากที่ต้องทำงานอย่างเป็นกระบวนการและต่อเนื่องสม่ำเสมอ

หากท่านเห็นร่วมกับเราว่าพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและควรสนับสนุน โปรดเป็นกำลังใจให้แก่พิพิธภัณฑ์ด้วยการไปเยี่ยมชมด้วยตัวของท่านเอง ให้คำแนะนำอย่าง ใกล้เคียงมิตร ติดตามและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และกองทุนวิจัยและพัฒนา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร โดยได้รับเงินบริจาคจากบริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน)

ท่านสามารถมีส่วนช่วยพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นได้ด้วยการบริจาคเงินสมทบกองทุนตามที่อยู่ข้างล่างนี้เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ สามารถเป็นองค์กรทางวัฒนธรรมที่นำเราไปสู่ชีวิตที่รื่นรมย์มีคุณค่า และรู้เท่าทัน ความเป็นไปของโลก

ชื่อบัญชี “กองทุนวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น”
บัญชีออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย สาขาบางขุนนนท์
เลขที่บัญชี 058 - 1 - 40020 - 8

โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
20 ถนนบรมราชชนนี คลองตัน กรุงเทพมหานคร 10170
โทรศัพท์ 0-2880-9429 โทรสาร 0-2880-9332
www.sac.or.th
E-mail: academic@sac.or.th

โครงการวิจัยและพัฒนา
พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
20 ถนนประชาชื่น 2 สีลม กรุงเทพมหานคร 10170
โทรศัพท์ 0-2680-9429 โทรสาร 0-2680-9332
www.sac.or.th E-mail: academic@sac.or.th